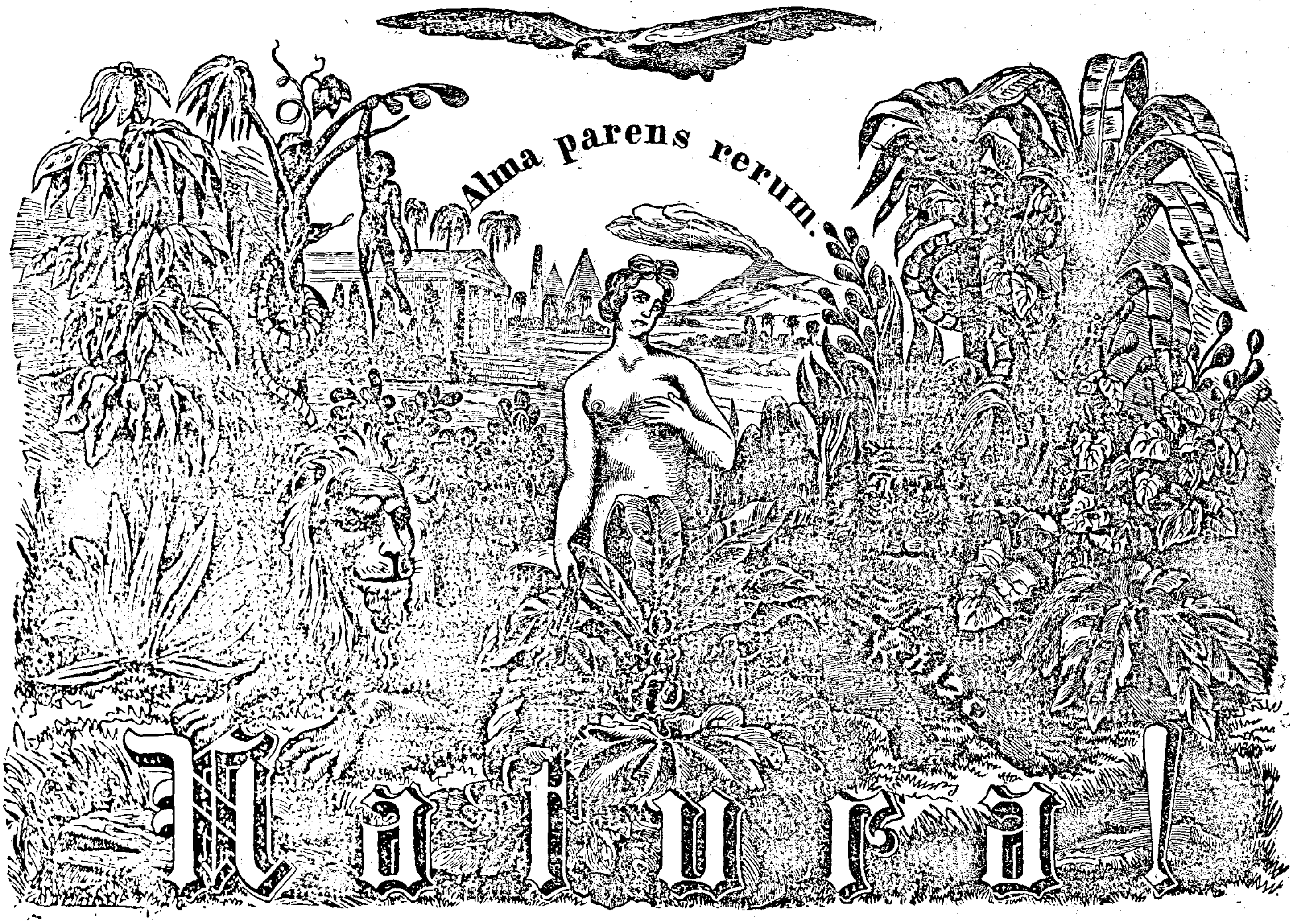
Anul V. No. 23. 22 Iuniu 862.

JURNAL,

PENTRU RESPNÎDIREA SCIINȚELOR NATURALE ÎN ROMANIA

Redigeat

de

Professor Dr. Iuliu Barasch și D. Ananescu.

OMUL ȘI PĂMÊNTUL.

ARTICOLUL XI.

Mórtea popórelor.

Istoria moderne ne dă unŭ esemplu tristŭ cum móre o națiune: acésta este istoria Polonieĭ.

În acéstă istoriă găsim duoe marĭ cestiunĭ, a cărora soluțiune nenorocită, a produs acestŭ sfârșitŭ fatalŭ. Aceste doue cestiunĭ suntŭ: cestiunea politică și cestiunea sociale.

Să studiămŭ aceste duoe puncturĭ de vedere alle *istorieĭ Polonieĭ*.

Să începem cu cestiunea politică.

Forma guvernamentale a Polonieĭ, era o monarchiă electivă. Naţiunea, (saŭ, ca să ḑicem maĭ bine, nobilimea, fiind că în Polonia numaĭ nobilimea representa naţiunea), allegea unŭ rege pe viaţă. Apoĭ istoria pretutindenea a arătatŭ c'acéstă formă guvernamentale era fatale pentru naţiunĭ. Dovadă Polonia şi Germania pînă la 1806; apoĭ în secolul trecut şi Veneţia. La unŭ asemenea guvernŭ, găsim febleţă şi moliciune, însoţite de multe orĭ şi de apăssare şi tiraniă, dară orĭ cum, le lipsescŭ principele guvernamentalĭ consecuinţĭ care facŭ mărimea naţiunelorŭ. Să nu ne ḑică cineva că şi în orĭ ce republică, capul statuluĭ este alesŭ; căcĭ aicĭ forţă publică şi tradiţională a guvernuluĭ reşede în poporŭ. Preşedintele Republiceĭ celleĭ marĭ a Statelor-Unite este esecutorŭ al voinţeĭ naţiuneĭ; apoĭ ellŭ, care în timpul funcţiuneĭ salle guvernă peste unŭ mare continentŭ şi este egalŭ, cu suveraniĭ; ellŭ sciă că peste patru anĭ va redeveni unŭ simplu cetăţénŭ, unŭ simplu domnul cutare; pe cândŭ unŭ rege, duce saŭ principe alesŭ pe viaţă, a eşitŭ pentru tot-déuna din rândul cetăţénilor; dintr'unŭ simplu omŭ, s'a făcut unŭ capŭ coronatŭ. Transiţiunea acésta este prea strălucită ca să nu escite ambiţiunele şi silinţele oamenilor, ca să alerge după acésta deosebită onóre; apoĭ ea este de multe orĭ şi fórte amăgitóre chiarŭ pentru individul alesŭ, ca să nu'l facă ca ellŭ să deviă altŭ omŭ, să uĭte origina sa, să uĭte ce era şi să facă ca „colegiĭ seĭ coronaţĭ", uĭtândŭ origina sa, să deviă regalist maĭ multŭ de câtŭ regiĭ ereditarĭ, să deviă antidemocratŭ maĭ multŭ de câtŭ principiĭ născuţĭ pe tronŭ. Acésta o vedemŭ în istoriă pretutindenea şi maĭ alesŭ în Polonia în timpiĭ seĭ ceĭ dupŏ urmă, sub domnia luĭ August din Saxonia. Câte intrigĭ şi înjosirĭ alle ambiţioşilor, câte alergărĭ la streinĭ n'a însemnatŭ începutul domnieĭ acestuĭ monarhŭ, care a devenitŭ atâtŭ de fatalŭ pentru Polonia!

Dară nu numaĭ modelul alegereĭ capuluĭ statuluĭ era defectuosŭ în Polonia, ci şi modulŭ compunereĭ şi lucrăriĭ corpuluĭ electivŭ era fórte nenorocitŭ.—Camera electivă şi legislativă a Polonieĭ era pură aristocratică; căcĭ drepturile politice nu esista acolo pentru poporŭ; acolo sbera drepturilorŭ şi datoriilor publice era împărţită astfelŭ, încâtŭ tóte drepturile era pentru aristocraţiă şi tóte datoriile pentru poporul plebeianŭ (ca şi în multe alte ţerrĭ); apoĭ acolo principul aristocraticŭ era împinsŭ pînă la consecuinţele salle celle maĭ stravagante, încâtŭ fiă care boernaşŭ putea să ḑică cu dreptŭ cuvêntŭ „statul sunt eŭ"; findcă Camera Polonieĭ nu decida după majoritatea glasurilor, ci după unanimitatea lorŭ; apoĭ dac'în tótă adunarea, unŭ singurŭ votŭ era contrariŭ uneĭ decissiunĭ, decissiunea remânea nulă şi respinsă. Acest dreptŭ al indiviḑilor numitŭ *liberum veto*, a devenitŭ fórte fatal pentru acestŭ némŭ; căcĭ a împedicatŭ tóte lucrările statuluĭ. Noĭ nu suntemŭ adoratoriĭ maiorităţilor, căcĭ scimŭ prea bine că de multe orĭ dorinţa, patriotismul şi fericirea uneĭ ţerrĭ nu e representată prin maioritate, ci prin minoritatea representanţilor seĭ; precum scimŭ că sapienţa şi virtuţile oamenilor nu se găsescŭ în mulţime, ci într'o minoritate ălésă din genulŭ umanŭ; dară tot de o dată scimŭ c'o ţérră nu póte merge înainte, dac'în adunările eĭ legislative şi [illegible] constitutive, unul póte să balanseḑe pe to[illegible] [illegible]ţĭ ceilalţĭ. Adeverul absolutŭ, nu e apar[illegible] [illegible]agiul omuluĭ; de aceea raţiunea statuluĭ [illegible] [illegible]n luptele cetăţénilor seĭ, trebue să se r[illegible] [illegible]aḑime pe maioritatea cetăţenilorŭ represent[illegible] [illegible]şi prin maioritatea representanţilor; şi câ[illegible] [illegible]ndŭ acéstă maioritate nu represintă într'[illegible] [illegible]adevĕrŭ ideea poporuluĭ, este dovadă, or[illegible] [illegible] că sistema electivă este viciósă (precum [illegible] în Polonia), orĭ că legea electorală este necompletă, precum vedemŭ acésta în multe alte ţerrĭ.

Aşa dară în Polonia, sistema de *liberum veto* a produsŭ o stagnaţiune în tóte lucrările statuluĭ, şi putemŭ ḑice o anarchiă permanentă.

Venim acum la cestiunea socială în istoria Polonieĭ.

Polonia avea numaĭ duoe felurĭ de locuitorĭ: adicŏ, nobilime, proprietariĭ moşiilor şi ţeraniĭ clăcaşiĭ lorŭ. Nobilimea posseda maĭ tótă ţérra; ţerranul era muncitorŭ şi nu proprietarŭ. Claca ţeranuluĭ era fórte mare (maĭ mare şi de câtŭ la noĭ); apoĭ prin abusul seniorilor s'a făcutŭ fórte onerósă; ţeranul a petrecutŭ viéţa luĭ în

clacă şi nobilii s'aŭ obicînuitŭ a'lŭ privi pe urmă ca servul lorŭ. Asta a mersŭ aşa de departe în câtŭ în secolul al XVII-lea, se pedepsia numaĭ la o amendă de banĭ, seniorul care omora pe clăcaşiĭ seĭ. În urma acesteĭ întocmirĭ sociale, ţerranul aremasŭ săracŭ şi miserabilŭ, pe cândŭ averea seniorilor crescea din ḑi în ḑi. Viéţa seniorilorŭ Polonesĭ era ca viéţa seniorilorŭ stăpânĭ de clăcaşĭ pretutindenea: nu muncia nimicŭ şi cheltuia prea multŭ. Palaturile şi castelele lorŭ, se făcură vetre de răsipire, unde se răspândea într'unŭ lucsŭ neauḑitŭ munca durerósă a ţerranuluĭ; alţĭ seniorĭ aŭ stabilitŭ reşedinţa în capitala ţerreĭ lorŭ, departe de moşiĭ spre a trage pe séma lorŭ unŭ beneficiŭ din apropierea tronuluĭ, adicô din onorile şi distincţiunele cu care era încongiuratŭ; fiindcă chiar unŭ tronŭ caducŭ şi decrepidŭ este în stare a satisface ambiţiunele multorŭ oamenĭ. Ear'alţiĭ din eĭ, ne fiind mulţumiţĭ de locul şi de meḑiile de resipire şi de plăcere ce patria lor le putea offeri, alerga la Paris, Viena etc. unde mărea numerul „flanatorilorŭ"; acolo petrecea viéţa lorŭ într'unŭ *dulce farniente*, şi se gândea la moşiele lorŭ, pe care abia le a cunoscutŭ din nume ear nu din vedere, numaĭ o dată pe anŭ cândŭ astepta cu punga gólă şi cu buzele fripte, baniĭ arenḑeĭ, pe care eraŭ lipite lacrimile şi oftările ţerranilorŭ, maltrataţĭ şi sploataţĭ de arăudaşiĭ streinĭ şi fărŏ milă.

Acéstă stare a lucrurilorŭ, a produs în Polonia ce a produsŭ pretutindene în circumstanţe analoge; adicŏ, naţiunea era împărţită în apăssătorĭ şi apăssaţĭ, în seniorĭ şi servĭ; în classa cea maĭ superióră, şi în classa cea maĭ inferióră, pe cândŭ classa meḑiă care se numesce rândul al duoilea (tiers-état), lipsia cu totulŭ; apoĭ într'unŭ aseminea statŭ, nu póte să esiste nicĭ o transacţiune comerciale, nicĭ o întreprindere industriale; comerciulŭ nu póte să esiste, fiind că comerciul presupune oareşĭ care simţire de egalitate şi independinţă din partea comerciantuluĭ; apoĭ cum se póte ca, pe de o parte seniorulŭ deprinsŭ a aduna şi a cere făr' ecuivalinte, şi pe de altă parte ţerranul deprinsŭ a asculta şi a da fărŏ răsplătire, cum ḑicem, e cu putinţă c'aceste duoe elemente contrariĭ şi eterogene să întreţie între dênsele legăturĭ de transacţiunĭ comerciale, care suntŭ de natura lorŭ voiŏse, eară nu inspirate de capriciile arbitrarie? Apoĭ nicĭ o întreprindere industrială n'a pututŭ să esiste în Polonia, fiind că seniorul în genere (cu pucine esceptţiunĭ) a privitŭ ca o degradare, ca o pată pentru stampa sa, dac' între strămoşiĭ seĭ a fost vre-unul care s'a occupatŭ cu comerciulŭ saŭ cu fabrice. Dară ţerranul era prea săracŭ şi prea inorantŭ spre a avea gustŭ şi putere pentru întreprinderĭ industriale. Dară fiind că nicĭ o ţérră, măcarŭ cea maĭ primitivă, nu póte esista fără comercianţĭ (fiă macarŭ prăvăliaşĭ şi precupeţĭ), nicĭ fără industriĭ (fiă macarŭ tîmplarĭ, ciobotarĭ etc.), de aceea s'a veḑutŭ în Polonia, că toţĭ aceia care aŭ presentatŭ în oraşe comerciul şi industria, eraŭ streinĭ, veniţĭ spre a splóta acest terrêmŭ părăsitŭ şi ne ocupatŭ de nimenĭ. În adeverŭ, în orĭ ce ţérră unde locuitoriĭ vorŭ despreţui d'a se occupa cu comerciul şi industria, peste pucinŭ aceste locurĭ vorŭ fi occupate şi cotropite de streinĭ, şi chiarŭ sistema chinesă, d'a încongiura ţérra c'unŭ ḑidŭ, nu va putea împedeca invasiunea comerciuluĭ şi a industrielor streine.

Dar marele desavantagiŭ politicŭ ce aduce o aseminea stare sociale, este că'n asemenea ţérră, de şi suntŭ classe de comercianţĭ şi de industrialĭ, totŭ nu este unŭ *tiérs-état* naţionalŭ şi politicŭ, fiind că aceste classe suntŭ streine drepturilor şi dorinţelorŭ naţiuneĭ; apoĭ unde nu esistă unŭ tiérs-état cu citadinĭ naţionalĭ, acolo nu esistă garanţiă pentru libertatea şi independenţa naţionale; fiind că *tótă* impulsiunea pentru desvoltarea şi apărarea acestor ideĭ înalte, vine de la citadinĭ (oreşanĭ). Nobleţa este din natura eĭ conservatóriă; populaţia rurală este egoistă, avend unŭ orizontŭ fórte mărginitŭ; numaĭ citadiniĭ represintă progresulŭ şi sacrificiulŭ; de aceea ḑice unŭ autorŭ modernŭ: „câte oraşe, atâtea citadele pentru libertate!" În Polonia nu eraŭ oraşe cu citadinĭ naţionalĭ, d'aceea a peritŭ acolo libertatea şi independenţa naţionale.

Dară eaccă ş'o altă circumstanţiă nenorocită şi tristă ce s'a întâmplatŭ acolo. Pretutindenea, populaţiea rurală formèḑă forţa naţiuneĭ. Ea dă soldaţĭ, ea dă bracie care combate. Cineva a ḑisŭ: că nobleţa este capul, citadiniĭ suntŭ inima şi ţerraniĭ braciele naţiuneĭ; în Polonia nicĭ

acestŭ elementŭ al apărărei naţionale, n'a dat causeĭ naţionale nic' unŭ beneficiŭ. Nu că ţerranul polonesŭ n'ar fi bravŭ şi bun soldat, ci că maltratarea secolariă ce a suferitŭ de la seniorĭ, l'a făcutŭ inamicul lorŭ implacabile. Ellŭ s'a deprinsŭ a vedea în orĭ ce acţiune a seniorilorŭ, o acţiune ostilă luĭ; apoĭ când' aŭ venitŭ ḑillele de nefericire, ḑillele de crise, în care seniorii aŭ fostŭ siliţĭ să apere causa naţionalităţeĭ şi a independenţeĭ, n'aŭ găsitŭ în ţerraniĭ lorŭ nic'o sprijinire; din contră, ţerraniĭ aŭ făcutŭ causă comună cu streinĭ, s'aŭ esterminatŭ pe nobiliĭ patrioţĭ ca rebelĭ în contra dominaţiuneĭ streinuluĭ. [1] Eacô la ce catastrofe terribile politice aducŭ cestiunile sociale reŭ regulate! În deşertŭ, fiiĭ Polonieĭ aŭ versatŭ de atuncĭ sângele lorŭ nobilŭ pe tóte câmpurile de resbelŭ în Europa, pentru causa naţiunelorŭ, dovedindŭ printr'acèsta patriotismul lorŭ arḑetorŭ, şi bravura lorŭ strălucită; dară ce folosŭ? Massa naţiuneĭ, adicô populaţiea rurală, a remasŭ pîn'acum apatică şi chiar ostilă ideiĭ naţionale. Apoĭ lucru curiosŭ, o bună parte din emigraţiunea polonesă, care formédă acum unŭ elementŭ fórte activŭ al demagogieĭ Europeĭ, totŭ n'a pututŭ să lasse cu totul ideile celle vechĭ de aristocraţiă şi de esclusivismŭ. Emigraţiunea Polonesă, maĭ cu sémă cea nobilă, cere restituirea Polonieĭ, dară nu a uneĭ Polonieĭ democratice. Şi asta este o nenorocire pentru causa Polonieĭ, căcĭ în ḑillele nóstre, restabilirea unuĭ statŭ aristocraticŭ este o impossibilitate; tóte staturile moderne restituite şi constituite sunt basate pe principele democraţieĭ, pe egalitatea şi libertatea pentru toţĭ, eară nu în beneficiul privilegiurilor unorŭ classe alesse. Eacŏ că vestitul cântecŭ revoluţionar „Polonia nu este încă perdută“ (la Pologne n'est pas encore perdu) coprinde o idee mare de viitorŭ, o idee de înaltă dreptate, şi de reparare, pe care tóte popórele Europene suntŭ datóre naţiuneĭ nenorocitĕ şi brave, a Sarmaţilor (Polonesĭ). Dar Europa este în dreptŭ a cere că Polonia viitóre restituită, să fiă o Polonia democratică, eară nu aristocratică; o Poloniă care va purta cu sine elementele de consistinţă, de vitalitate, eară nu o Poloniă ce ar aduce cu sine ideĭ antedeluviane, care, la orĭ ce suflare a unuĭ uraganŭ streinŭ, va peri din nuoŭ.

Dară pentru alte naţiunĭ esse din acéstă mică istoriă o lecţiune mare, care arată cum móre o naţiune, dacă principiulŭ eĭ politicŭ este defectosŭ, şi dacă elementele eĭ sociale suntŭ reŭ regulale aşia în câtŭ, în locŭ să formeḑe pentru naţiune o legătură d'ordină şi de forţă, formédă atâtea elemente discorde şi ostilĭ unul altuia, încâtŭ unŭlŭ ruinédă pe altul, şi toţĭ împreună ruinédă patria. B.

[1] Cine nu'şĭ aduce aminte de măcelurile terribile, urmate în Galiţia în 1846?

CONTEMPLATIUNEA NATUREI IN CASE.

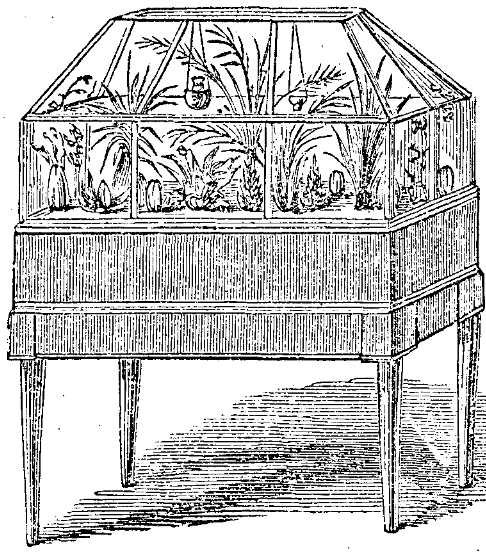
Nu essistă în Europa acum nicĭ unŭ poporŭ, la care cultura florilor în casele oamenilorŭ să fie cu totul necunoscută. În Francia, Anglia şi Germania, fie care familie, chiar cea maĭ saracă are în casă şi între ferestre, giveciurĭ pline de florĭ, care represintă differite florĭ, ce înfloresc în differitele sesóne ale anuluĭ. Dar aceia care aŭ unŭ gustŭ maĭ desvoltatŭ pentru frumséţă (unŭ gustŭ esteticŭ) compunŭ nisce adunăturĭ de florĭ care aŭ varieiatea colorilorŭ, însă o varietate care produce în inima privitoruluĭ o simţire d'armonie şi de unitate, prin urmare împlinesce condiţiunea frumosuluĭ.

Într'adevĕrŭ, nicĭ unŭ altŭ ornamentŭ nu póte să se compare cu ornamentul uneĭ case cu florĭ frumóse. Mobilele celle maĭ lucsóse şi scumpe nu póte să dea unuĭ salon aceea frumuseţă admirabile, ce îĭ dă unŭ parchet de florĭ. În Paris şi Londra, cine vrea să dea acum unŭ balŭ mare, trebue să schimbe maĭ nainte salónele sale în nisce grădine feerice, pline de plante essotice celle maĭ rarĭ, saŭ avînd parfumurile celle maĭ dulcĭ. S'a şi veḑutŭ salóne schimbate pare că în pădurĭ de arborĭ essotice (streinĭ), în mijloculŭ cărora sbura şi cânta passerĭ streine, de colorĭ admirabile, ca tocmaĭ în pădurile patricĭ lor, în sudul Americeĭ saŭ în Asia tropicale.

Istoria anticuă vorbesce de nisce grădinĭ a regineĭ Semiranis care eraŭ atârnate în aerŭ, şi le numesce una din minunile lumeĭ. Unŭ asemeneă miraculŭ se găsesce acum în Palatul de Cristal de la Sydenham (lângă London) şi în multe alte florăriĭ celebre din Europa; dar fiă care omŭ, póte să'şĭ facă în casa luĭ o mică grădină atârnată în aerŭ. E destulŭ ca să'şĭ cumpere nisce florĭ care crescŭ cu preferinţă în acéstă posiţiune atârnată (s. e. admirabile plante Orchidée) să le aşeḑă ast fel într'unŭ vasŭ mare încâtŭ, cândŭ se vor desvolta, să acopere vasul în care staŭ, şi atuncĭ va avea o frumóse grădină atârnată în aerŭ. Dar şi o composiţiune din celle maĭ comune florĭ, maĭ eftine de câtŭ orchidée, póte să ne dea o grădină atârnată în aerŭ, care va presenta în casele nóstre o primăvară neîncetată. Dac' acest vasŭ are gaurĭ, să se sădéscă în vasŭ lângă gaură planta *Isolepis gracilis*; căcĭ ea va trimite prin gaurĭ afară nisce ramurĭ subţirĭ pline de florĭ, care va semăna cu mânile viĭ ce ţinŭ grădina în aerŭ. Înăntrul vasuluĭ să se puie Tropaolum, Fuchsia pendula, Verbena rubra, Lycopodium flexuosum, care va forma ca o perină verde pe unde se vor culca celle-alte florĭ; apoĭ să se puie acolo şi Campanula glomerata, Brachysena latifolia, Saxifraga sarmentosa, Gerania, Hoya carnosa, Lotus jacobea, Mesembryanthemum (una din florile numite giaţă), Epiphyllum speciosum şi florile care aŭ o odóre de moscŭ. Condiţiele celle maĭ necesarie pentru reuşirea acestor grădine, este curăţenia în casă, unŭ aer curat şi lumina sóreluĭ. Când va vedea cineva că o flóre s'a vestejit, să se grăbéscă a pune îndată o alta próspetă în locul eĭ. Fundul vasuluĭ trebue să fie găuritŭ, ca să se scurgă apa de prisos, căcĭ grămădirea prea mare a apeĭ în vasŭ, precum o mulţime de rădăcine peste măsură, este vătămătóre plantelor. Pămêntul vaselor trebue să fie o humă négră şi grassă. În celle d'ânteiŭ 3 ḑille a plantaţiuneĭ, grădina trebue să fie păḑită de sóre. Ear tótă grădina trebue să fie înconjurată de ceva muschĭ; maĭ cu sémă găurile funduluĭ, ca să nu caḑă p'acolo pămêntŭ împreună cu apa, cândŭ se va strecura.

La facerea acesteĭ grădine, s'arate gustul fie căruia. Uniĭ, cărora le plac pompa, 'şĭ alegŭ vase fórte scumpe dar fărô gustŭ; pe cândŭ alţiĭ pune grădina lor într'unŭ vasŭ fórte simplu, facutŭ numaĭ de nuele, însă o forméḑă aşia de plăcută, încâtŭ face unŭ effectŭ maĭ bunŭ de câtŭ celle maĭ scumpe. Aicĭ ca pretutindene, adevărata frumuseţă, chiar în simplicitate, biruesce pe bogăţiea lucsósă, însĕ fărô gustŭ.

În timpul nostru, cândŭ cunoscinţele obiectelorŭ Natureĭ se întind din ḑi în ḑi într'unŭ domenŭ maĭ mare, ómeniĭ amatoriĭ Natureĭ aŭ căutat a introduce in casele lor o imitaţiune maĭ perfecte a scenelor Natureĭ, de şi în dimensiunĭ micĭ. D'atuncĭ senioriĭ, possesoriĭ florilor marĭ, aŭ construit basinurĭ marĭ cu ape încălḑite tot d'auna, unde cultivă flórea *Victoria regia*, a-

Aquarium.

céstă adeverată regină a florilor, victoriósă (biruitóre) pentru frumuseţa eĭ sublime, şi maĭ cu sémă prin mărimea eĭ gigantică, al căruia diametru ajunge la mărimea de 5 saŭ 6 palme, şi alle căreĭ frunḑe ajjungŭ la mărimea de 2 şi 3 stănjinĭ, una!

Dar nu toţĭ oameniĭ suntŭ în stare a întreţine asemenea basinurĭ; de aceea se mulţumescŭ a avea în casele lor basinurĭ micĭ numite *Aquariĭ* (veḑĭ figura) unde cultivéḑă felurimĭ de florĭ aquatice (de ape) interesante orĭ prin frumuseţă, orĭ prin odórea lorŭ, şi maĭ cu sémă pune acolo feliurimĭ de animale aquatice, precum pescĭ d'aurŭ (Cypprinus aureus) calul de mare (Hyppocampus marinus), pescele cutie (Balistes), frumoşĭ Tritonĭ, Salamandre, differite zoofite şi infusoriĭ marĭ. Nu póte să'şĭ imagime cineva o pe-

trecere maĭ înteresantă şi maĭ instructivă de câtŭ e şedé ore întregĭ lângă Aquariul seŭ, şi a observa giocul acestor animale şi crescerea acestor plante aquatice. Unŭ asemene omŭ póte, în ore de petrecere şi d'observaţiunĭ, să pătrunḑe secretele Natureĭ şi să'şĭ facă unŭ nume nemuritorŭ în domenul sciinţelorŭ. Dar chiar acella care n'are acéstă norocire, tot o să întrebuinţeḑă alt felŭ timpul luĭ, cu contemplaţiunea Natureĭ care luminéḑă spiritul şi'nobiléḑă inima nóstră, umplând'o c'o simţire de veneraţiunea religiósă către spiritul universal Creatoru tutulor lucrurilorŭ, de câtŭ aceĭ care ne sciind ce să facă cu timpul, îl omóră într'unŭ mod stupidŭ şi degradantŭ, care produce resultate morale cu totul contrarie acellora produse prin contemplaţiunea Natureĭ. B.

CEVA DESPRE SALUBRITATEA PUBLICĂ LA NOĬ.

Salubritatea publică este o chestiă vitalê hygienică de cea maĭ d'ânteiŭ importanţă într'unŭ oraşŭ mare. Ea se urcă la cea maĭ depărtată vechime: în Pentatheucu luĭ Moyse, în cărţile învăţaţilor antichităţeĭ se găsesc capitole întregĭ, care tractă despre salubritatea publică şi privată, puind'o maĭ p'acellaşĭ nivelŭ cu trebuinţele celle maĭ imperióse alle corpuluĭ, precum: nutrirea şi'nvestirea. Şi lucru frumos, căcĭ la dênşiĭ nu eraŭ numaĭ scrise ci puse şi'n practică. La Grecĭ şi la Romanĭ ea încă s'a bucurat de óre care favóre; în secolul barbarieĭ a fost maĭ cu totul abondantă, car în timpiĭ modernĭ putem ḑice, că dupŏ dînsa se apreciaḑă gradul de civilisaţie al unuĭ populŭ.

În înţellesul popular, salubritate va se ḑicê tot ce este curat, tot ce este *folositor* şi favorabil pentru sănetatea locuitorilor. Omul cât de pucin cultivat 'ĭ place, în casă saŭ în oraşŭ, să fie încongiurat de lucrurĭ frumóse pînă la celle maĭ micĭ trebuinţe alle salle, şi acestea aŭ o influinţă immensă asupra stăreĭ fisice şi morale a locuitorilor. Într'unŭ fel trăesce cineva într'o casă necurată, reŭ ḑidită şi reŭ arangiată, şi alt fel trăesce, într'o casă curată, ḑidită bine, arangiată bine şi pusă bine. Într'unŭ fel trăesc locuitoriĭ într'unŭ oraşŭ necurat, cu uliţile reŭ pavate, *nemăturate*, pline de celle maĭ orribile murdalîcurĭ, bălţĭ cu ape stătătóre care potŭ deveni causa maĭ multor maladiĭ epidemice, şi cu totul altfel întu'un oraşŭ curat cu canalurĭ, cu uliţe bine pavate şi măturate pe fiăcare ḑi, cu edificiĭ, pieţe şi monumente frumóse. Vieaţa se pare mult maĭ dulce, locuitoriĭ maĭ sănetoşĭ, maĭ cu energie şi mortalitatea fórte mică într'acest din urmă, pe când în cellŭ d'ânteiŭ viaţa se petrece în amărăciunĭ de tot felul, locuitoriĭ sunt maĭ pucin sănetoşĭ, maĭ cu pucină energie, şi mortalitatea maĭ mare.

În antichitate popoliĭ care tindéŭ spre civilisaţie înţellegéŭ asemenea chestiĭ hygienice, şi se siléŭ a le pune în practică, numaĭ barbariĭ nu înţellegéŭ şi prin numere nicĭ nu le punéŭ în practică. În timpiĭ modernĭ popoliĭ civilisaţĭ nu numaĭ c'aŭ înţellesŭ folosul practic al salubrităţeĭ publice, dar chiar s'aŭ silit a o perfecţiona, numaĭ *turciĭ* şi *româniĭ* n'aŭ înţelles pîn'acum ce va se ḑicê salubritate publică, şi d'accea n'aŭ pus'o în practică (saŭ póte că aŭ de gând s'o puie), ci aŭ remas în starea de barbarie în loc să mérgă de mână cu civîlisaţiunea europeană.

Nu vorbesc de Viena, Paris şi Londra care sunt tipul frumuseţeĭ şi idealul salubrităţeĭ, care aŭ devenit nisce adevêrate paradise terrestre, şi cu care nicĭ că ne trece prin gând a compara capitala nóstră, (e departe cât ceriul de pămênt) dar chiar în celle maĭ micĭ sate dup'în Austria şi Germania nu va vedea niminĭ murdalîcul, saŭ maĭ bine nepăssarea cu care se lassă acest murdalîcŭ ce se găsesce în Bucurescĭ *în centrul capitaleĭ a 5 milióne locuitorĭ.* Probă asésta óre că s'a stins din peptul românilor mândria naţionale, saŭ c'aŭ uitat origina lor, şi nu le maĭ passă de opinia ce'şĭ face Europa despre dênşiĭ? Ce opinie, ve rog, póte să'şĭ facă unŭ strein despre românĭ, cândŭ intră în capitala nóstră ş'o vede în astă stare de degraḑare? Va ḑice ellŭ că se află în miḑlocul unuĭ popul civilisat?

Nu'mĭ vine să credŭ. Ce opinie va avea ellŭ despre românĭ, când pe lângă orrórea ce'ĭ ar face necurăţenia oraşuluĭ, ar vedea, *intrigile*, calomniile şi sfăşierile meschine dintre noĭ? Va ḑice ellŭ vr'o dată că aci se află în miḑlocul unuĭ popul civilisat, care promite mult? De locŭ nu'mĭ vine să credŭ.

Vine acum întrebarea, de ce numaĭ noĭ şi cu turciĭ să fim staţionarĭ, să retrogradăm chiar, şi să nu mergem de mână cu lumea civilisată, cândŭ suntem traşĭ din tóte părţile de curantul european? Respunsul cred că este acesta: lipsa a tot ce póte face viaţa dulce şi plăcută, lipsa gustuluĭ esthetic, a gustuluĭ européan, d'a uni în tóte trebuinţele vitale, frumosul cu folositorul, lipsa unĭ fine de activitate, de amóre şi de demnitate naţionale. Dupô felul vieţuireĭ şi starea capitaleĭ nóstre de astăḑĭ, romdniĭ par a retrograda (merge în dărât). Să ni se permită a cita o mulţime de esemple care întăresc ideia de maĭ sus şi pe care nimini nu le póte nega. Sunt în Bucurescĭ situaţiunĭ admirabil de frumóse, precum collina mitropolieĭ din care s'ar putea face unŭ adeverat *Acropol românŭ*, o măréţă citadelă încongiurată cu grădine şi alee frumóse, şi astfel ar deveni preumblarea cea maĭ favorită a locuitorilor, precum era altă dată, s'ar transforma astfel într'nn adeverat Eden, şi n'ar sta o tristă ruină care degradă capitala, şi care inspiră orróre când trece cineva pe lîngă dênsa. Sunt iarăşi locuinţe particulare chiar în centrul capiteleĭ încongiurate cu curţĭ şi grădine destul de întinse, care în loc să fie, cellŭ puçin curate, dacă nu înfrumuseţate, apoĭ sunt pline cu bălegar. cu gunóe şi cu murdalicurile celle maĭ orribile. Dar lucru ne pomenit nicĭ într'uŭ oraş din lume este, a vedea în miḑlocul Bucurescilor în facia Slătarilor o grópă cu apă stătătóre, unde cântă şi bróscele, încongiurată cu grămeḑĭ de gunóele celle maĭ nesuferite, şi împregiurul căreia se află o atmosferă mefitică (puturósă, vătămătóre) care póte să devie o causă puternică de epidemie, şi cu tóte acestea, poliţia şi magistratul o îngădue; tot în casul acesta se află şi lacul Cismegiuluĭ. Sunt oare acestea semne de civilisaţie şi de înaintare?

Să espunem în câteva vorbe folósele hygienice, ce aduc cu dênsăle uliţele bine pavate şi curate. O uliţă bine pavată şi curată înlesnesce prea mult circulaţia, fie pe jos orĭ în trăsură, ne scutesce d'a înota vara în praf, şi earna în noroĭ, cursele pe jos s'ar face cu plăcere şi fără multă ostenélă, trăsurile ar ţine maĭ mult, şi ar fi oare care possibilitate d'a se întocmi unŭ omnibus. Aşia circulaţia s'ar face atuncĭ maĭ cu'nlesnire, maĭ plăcută, fărŏ multă ostenélă şi cu pucină chieltuélă.

Dar chestia cea maĭ importantă sub punctul de vedere al Salubrităţeĭ şi Hygieneĭ publice este, că aruncând pe uliţe şi'n pieţe gunóe, mortăciunĭ şi feliurimĭ de murdalicurĭ, elle întră în descomposiţie prin căldură şi umiditate, şi, încep a da afară maĭ cu cémă dupŏ plóe, o mulţime de gaze mefitice, precum: acid sulfuric, cyanhydric, amoniac etc., care de multe orĭ trec nesimţite pentru omŭ, dar care lucreaḑă încet, însă sigur şi effectul morbid se arată maĭ tărḑiŭ şi pieţele devin atuncĭ nisce centrurĭ de necurăţiă. Cu câtă ostenélă şi sacrificiĭ trebue să'şĭ facă locuitoriĭ cursele trebuincósă din tóte ḑillele! Ce gustŭ să maĭ aĭbâ cineva a eşi la preumblare cândŭ scie că pe uliţe n'are să înghiţă de câtŭ prafŭ şi odóre mefitice, şi n'are să vêdă de câtŭ gunóe, mortăciunĭ şi murdalicurĭ de tot felul? În *alte oraşe cât de pucin civilisate, lumea se silesce a poetisa materia, la noĭ cată să abrutiseḑe şi spiritul.*

Influinţele morale, ce pot avea asupra omuluĭ vederea lucrurilor frumóse şi curate sunt immense; la câte *fapte nenobile* şi degrădătóre este suppus omul dintr'unŭ oraşŭ murdar, şi ce sentimente nobile şi umanitare inspiră curăţenia şi frumuseţa oraşuluĭ. Apoĭ statistica sanitare ne spune că miseria şi mortalitatea este mult maĭ mare într'uŭ oraşŭ murdar şi reŭ ḑiditŭ, de cât într'unŭ oraşŭ frumos curat şi bine ḑiditŭ. Pentr'unŭ populŭ civilisat şi *luminatŭ*, curăţenia şi înfrumuseţarea oraşuluĭ este - unŭ ce nedespărţitŭ de trebuinţăle vitale, este închipuit ca unŭ salon public, atât pentru locuitorĭ, cât şi pentru streinĭ. Vedeţĭ cum în tótă lumea reputaţia Parisuluĭ în frumuseţe şi curăţenie face gloria franceseluĭ. Unŭ populŭ precum şi'un individ ca să pótă fi stimat şi respectat de alţiĭ, trebue maĭ ânteiŭ să se stime şi să se respecte ellŭ însuşĭ.

Pentru ameliorarea lucrurilor, ar fi de doritŭ, şi este de mare trebuinţă, a se înfiinţa unŭ corpŭ

medical cu titlu de *poliţie sanitară* ca ramur'a poliţiei generale, alle căriea attribuţiĭ să fiă d'a veghia asupra curăţenieĭ oraşuluĭ şi salubrităţeĭ publice; să se ocupe assemenea cu studiul influinţelor sănetóse şi nesănetóse, care pot avea consecuinţele folositóre saŭ vĕtĕmătóre pentru societate. Binele general ne fiind într'unŭ stat de cât resultanta bineluĭ fiă căruĭ cetăţénŭ în particular, şi fiind c'adunătura individilor în marĭ centrurĭ de populaţie, trage cu sine inconveninte numeróse, d'aceea este una din primele datoriĭ alle autorităţeĭ, d'a veghia peste tot ce póte întreţine sanitatea publică, şi d'a depărta tot ce póte s'o atace. Sub acest punct de vedere poliţia sanitare este aşia de vechie ca şi esistenţa chiar a societăţeĭ. Religia Evreilor s'a Indienilor coprind numeróse practice, care n'aŭ alt scop de cât sanitatea publică. La Athenienĭ nisce magistraţĭ numiţĭ *agoranomes*, eraŭ însărcinaţĭ tot-d'odată cu inspecţia peste celle de mâncare şi peste salubritatea publică. La Romanĭ legile cellor 12 table, coprindea espresŭ multe articole despre salubritate.

Poliţia sanitară, care s'ar înfiinţa la noĭ, nu va permite niciĭ unuĭ locuitor a arunca gunoiŭ şi alte murdalăeurĭ pe uliţe, nicĭ chiar a ţine acest gunoiŭ, saŭ balegar în curte saŭ în grădină, ci va obliga pe fiăcare proprietar ca, nóptea între 10 şi 11 ore, să scótă tot gunoiul ce va fi făcut dioa, şi să'l pue înaintea prăvălieĭ salle; a duoă di diminéţa între orele 5 şi 8 să se mătୁre, dacă nu tóte, cellŭ pucin uliţile principale dup'în centru, şi numaĭ de cât să se care afară din oraşŭ cu căruţe publice, şi acésta să se faca în tóte dillele. Să se pue maĭ anteiŭ tacse, ce credŭ că fiă care va plăti cu cea maĭ mare plăcere, apoĭ amende şi pedepse asupra celor ce vor călca legea.

Luându-se aceste mesurĭ de mare importanţe şi înfiinţindu-se adicŏ unŭ corpŭ sanitar, care să inspecteđe salubritatea oraşuluĭ, pe nesimţite locuitoriĭ vor vedea că pare că se află într'alt oraşŭ, se vor obicnui cu lucrurile frumóse şi curate, vor respira unŭ aer maĭ curat şi maĭ sănetos, viaţa va fi maĭ dulce şi maĭ activă, şi streinul va găsi maĭ multă plăcere la noĭ, car nu va fi desgustat ca acum îndată ce a ajuns la bariera Bucurescilor.

Mulţumirea mea cea maĭ mare ar fi când aceste ce scriŭ vor contribui câtuşĭ de pucin la ameliorarea (îmbunătăţirea) stăreĭ actuale a lucrurilor în privinţa acésta, căcĭ mare şi variată este necurăţenia capitaleĭ nóstre. A.

COMUNICAŢIUNĬ SCIINŢIFICE.

Caféoa, ne asicură unŭ doctor german, este midlocul cellŭ maĭ puternic pentru a anula tristele effecte alle emanaţiunilor gazóse animale şi vegetale, şi chiar pentru a le distruge cu totul. Ca să probe acest adevĕr, ellŭ ne enumeră maĭ multe fapte, între care celle următóre: o cameră în care se lăssasse carne să se descompue în maĭ multe dille, fu desinfectată îndată ce, în câteva minute s'aŭ pus că ardă 500 de grame de cafea prăjită de curînd.

Într'altă odae care coprindea hydrogen sulfurat şi amoniac în mare cuantitate, tótă odórea a dispărut într'o jumătate de minut, dupŏ ce aŭ întrebuinţat 90 de grame de cafea de curînd prăjită. Tot acest doctor ne spune că caféoa distruge odórea de mosc, de castoreum şi chiar de assa fetida. Probă cŏ vaporiĭ empircumaticĭ (care provin din acţiunea foculuĭ) a cafeleĭ nu lucrédă prefăcênd celle l-alte substanţe, ci descompuindu-le; vaporiĭ ceĭ d'antĕiŭ sunt cu totul absorbiţĭ şi nu maĭ lassă loc la nic'o odóre, iar când săturarea este complectă, odórea cafeleĭ reapare. Este unŭ ce inversŭ pentru alţĭ vaporĭ aromaticĭ, chiar pentru acidul acetic şi pentru chlorurĭ.

Procedeul întrebuinţat stă în a pisa într'o piuliţă o cuantitate de cafea, şi s'o pue p'o placă de fer caldă ca să'ĭ dea o culóre închisă. S'aŭ asigurat deja că uleiul empireumatic al cafeleĭ lucrédă ănce cu maĭ multă repediciune sub unŭ prea mic volum.

Se citesce într'un jurnal din Lyon, *Salut public*, că unŭ copil de 8 anĭ a murit din causa muşcăturilor de omidĭ. A.

Imprimeria Naţională a luĭ St. Rasidescu.